

Дніпропетровськ – центр урбаністичних студій

А.В. ДЕМИЧЕВА

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ, Україна

Dnepropetrovsk - urban studies center

A.V. DEMYCHEVA

The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university, Dnepropetrovsk, Ukraine

25 квітня 2014 року на факультеті суспільних наук та міжнародних відносин Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція «Урбаністичні студії: сучасний стан та перспективи розвитку».

Розвиток урбаністики як повноцінного напрямку в соціально-гуманітарних науках розпочався досить недавно. Разом з цим, незважаючи на явні позитивні тенденції, ще не до кінця відбувся процес інституціалізації урбаністики в наукових та університетських колах, оскільки продовжується традиційний дисциплінарний поділ при вивченні міської проблематики. Проведення конференції з проблем урбаністики в широкому ракурсі соціально-гуманітарного знання дає можливість підвести основні підсумки та визначити перспективи подальшого розвитку комплексного дослідження міста як соціокультурного, соціоекономічного, соціополітичного феномена. Всього в роботі конференції взяли участь близько 80 учасників, які представляли академічні навчальні заклади та науково-дослідницькі центри Києва, Харкова, Донецька, Запоріжжя, Дніпропетровська, Дніпродзержинська. Склад учасників конференції був досить різноманітний – 10 докторів наук, 30 кандидатів наук, наукові співробітники, аспіранти і студенти. Основними напрямками роботи конференції стали наступні ракурси існування міста: українське місто: історія і сучасність; людина в сучасному мегаполісі; якість міського середовища: проблеми, ризики та засоби їх вирішення; соціальні технології в управлінні містом; просторовий вимір міського середовища; місто в системі політичних та міжнародних відносин.

Спектр доповідей виявився досить різноманітним, проте вважаємо можливим розділити їх на дві групи. Перший напрямок повідомлень був присвячений власне місту як особливому соціокультурному простору. Серед цілого спектра цікавих доповідей зупинимось на тих, що визначили, з нашої точки зору, проблемний та дискусійний характер конференції. Так, про-

фесор кафедри соціології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, доктор соціологічних наук Ю.Г. Сорока у своїй доповіді відзначила, що перед дослідниками, які займаються урбаністикою, стоїть цілий ряд викликів, пов'язаних з її міждисциплінарним характером, нерозривним зв'язком науковця з об'єктом свого вивчення (з містом, міською спільнотою), певним суб'єктивізмом інтерпретації (науковець є городянином, який занурений у середовище, тому не може бути об'єктивним). Також Ю.Г. Сорока проанонсувала збірку «Місто й оновлення. Урбаністичні студії», видану Представництвом Фонду ім. Гайнріха Бьоля в Україні (К., 2013), та зазначила, що для багатьох сучасних досліджень міста властивий так званий «пострадянський песимізм», коли науковці застосовують певні концепти, розроблені в західній урбаністиці до інтерпретації українських міст та роблять висновки про те, що в наших реаліях ці концепти не працюють, що може свідчити про певну культурну відсталість наших міст. Проте, на думку харківської вченої, варто говорити не про відсталість, а про евристичну обмеженість власне концептів, що були створені в інших соціокультурних контекстах та природно не спрацьовують у нашому.

Кілька доповідей стосувалися питань соціальної пам'яті та її репрезентації у просторі міста – це, зокрема, повідомлення співробітників Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара – професор В.Г. Городяненко, доцент О. З. Гудзенко, викладач С.В. Тупікова. Представниця Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, доктор соціологічних наук Л.В. Малес акцентувала увагу на зміні символічного тексту міста в умовах трансформації соціокультурних контекстів та проілюструвала ці зміни на прикладі адресних урбанізмів (назв міських вулиць, площ, проспектів тощо). Дослідниця зазначила, що простір наших міст нині ідеологічно маркований владними преференціями, символами, улюбленими, що втілені у назвах. Встановлення цієї символічної влади над простором йде хвилями, які за-

лишають щоразу інші сліди на карті міста, утворюючи застигли картини різних епох у старих кварталах. Л.В. Малес проілюструвала ці тези прикладами міст Києва та Дніпропетровська.

Доцент кафедри соціології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, кандидат соціологічних наук О.О. Мусієздов у своїй доповіді «Міська ідентичність у (пост)сучасному мегаполісі» поставив запитання: «Що значить належати до міської спільноти?» та зазначив, що на нього немає однозначної відповіді ні в теорії, ні в реальному житті. Соціолог наголошував на тому, що різні соціальні групи громадян мають власні інтереси, цінності, проблеми, тому дуже важко казати про міську громаду як цілісну групу. Міська ідентичність (автор проілюстрував це на прикладі Харкова) відповідає таким характеристикам, як безперервність, можливість відрізяти себе від інших, позитивна самооцінка, відчуття ефективності та контролю. Питання міських ідентичностей та їх зміни у періоди трансформації суспільства стали також темою повідомлення студентки Донецького національного університету О.І. Сторожилової.

У дусі соціокультурної аналітики були й доповіді співробітників Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара – доцентів О.В. Ходус («Публічно-приватна територіалізація в сучасному місті»), С.В. Легези («Міський простір: між утопією та антиутопією»), В.А. Макаренко («Любов до великого міста: автоетнографічна рефлексія»), викладача К.О. Скляренко («Місто як простір повсякденності»). Інший ракурс доповідей був спрямований на висвітлення різноманітних проблем якості міського середовища, ризиків, які породжуються чи активізуються містом та управління міським середовищем. Відзначимо доповідь доцента кафедри політології, соціології та гуманітарних наук Дніпропетровського університету ім. Альфреда Нобеля, кандидата історичних наук Д.В. Прошина «Тероризм як міський феномен», у якій дослідник стверджував, що тероризм є міським явищем та виокремив особливості міста, які роблять його привабливим для тероризму та надають значні можливості (наявність потужного економічного, політичного, символічного потенціалів).

Розглянула тероризм як ризикогенний чинник розвитку сучасного міста завідувач кафедри соціальної роботи Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара, доктор філософських наук О.О. Осетрова, також підкреслюючи той момент, що тероризм, як правило, відбувається в мегаполісах, будучи спрямованими на нанесення шкоди якнайбільшій кількості людей. Учена робить висновок про те, що розвиток міста, сприяючи поширенню порожнечі, відчуженості та агресії, провокує тероризм, до якого схильна відірвана від реальності та занурена в ілюзію свідомість і підсвідомість,

що прагне здолати страх, який породжує натовість агресію як захисний механізм.

Питання управління міським середовищем представлені доцентом кафедри соціології Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара, кандидатом соціологічних наук А.М. Ячним, який підкреслив соціоінженерні аспекти соціального управління містом. Завідувач кафедри соціології Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара, доктор політичних наук В.В. Кривошеїн у доповіді «Імідж міста: соціально-політичний вимір» зазначив, що ми живемо в світі тотальної конкуренції. Конкурують між собою і міста – як за традиційні ресурси, що є необхідними для забезпечення їхнього повноцінного розвитку (трудова ресурси, інвестиції, технології, домінуючі позиції в міжнародних рейтингах), так і за унікальні пропозиції. За таких умов імідж окремого міста набуває статусу одного з основних ресурсів, які зумовлюють його економічну, політичну, соціальну перспективу.

Тему символічного капіталу сучасного міста продовжила професор Донецького національного університету, доктор політичних наук Т.Л. Нагорняк у своїй доповіді «Сучасне українське місто у контексті світової конкуренції». Роль креативних міських проєктів у конструюванні іміджу міста висвітлила аспірантка кафедри соціології Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара Д.Л. Бородіна.

Соціально-демографічна структура сучасного міста була проаналізована у доповідях наукового співробітника Інституту географії НАН України, кандидата географічних наук С.Л. Чемерис (де розглянуто демографічну ситуацію в малих містах Житомирської області, зроблений висновок про зменшення чисельності населення більшості населених пунктів, від'ємний природний приріст та міграційний відтік населення, збільшення осіб похилого віку та значний депресивний стан ряду малих міських поселень) та старшого наукового співробітника Інституту регіональних досліджень НАН України С.Д. Щеглюк (де здійснено оцінювання рівня розвитку соціально-демографічної метрополійної функції на прикладі обласних центрів Західної України).

Окремим напрямком роботи конференції став ракурс аналізу міста в системі міжнародних відносин. Так, у своїй доповіді «Світовий досвід перенесення столиць та геополітичні реалії пострадянських держав» завідувач кафедри міжнародних відносин Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара, доктор політичних наук М.А. Шепелев зазначив, що перенесення столиці – це грандіозний соціоінженерний проєкт, який значним чином змінює культурне і соціальне життя країни. Були наведені красномовні приклади створення

«штучних столиць» (наприклад, Астани, Канберри), відзначено, що на даний момент дискусії про доцільність перенесення столиці ведуться в 30 країнах світу, в тому числі в Японії, Південній Кореї, Аргентині, Монголії та ін.

Розуміючи, що інформаційне суспільство вимагає присутності міст в інтернет-просторі, голова правління Громадської організації «Центр аналізу та розвитку громадських комунікацій «ДІАЛОГ» (м. Донецьк) С.В. Бондаренко наголошує на важливості використання містом digital дипломатії, тобто сучасних он-лайн технологій для поширення об'єктивного знання про територію, налагодження комунікації із цільовими аудиторіями та закріплення з ними стійкого позитивного емоційного зв'язку, які дозволять досягти політичних, економічних, гуманітарних, військових та інших цілей.

Такими можуть бути власні сайти міст, промовні веб-сторінки, сторінки в соціальних мережах, різних фото, відео- та аудіосервісах. Віртуальну дипломатію обрала об'єктом свого виступу аспірантка кафедри міжнародних відносин Дніпропетровського національного університету ім. Олеса Гончара В.В. Вербицька, яка зазначила, що віртуальна дипломатія може бути використана не лише у зовнішній політиці, але й у просторі міста, зокрема завдяки міським інформаційним порталам (наприклад, gorod.

dr.ua) та соціальним мережам стають швидко відомими як міські новини, так і реакція міської спільноти на них. Таким чином, звернення до урбаністичних проблем визначається тією надзвичайною роллю, яку місто відіграє у житті суспільства як у минулому, так і теперішньому часі. Місто виступає своєрідним фокусом мереж влади, культури, комунікації та інформації, фінансових, торгівельних, соціальних потоків, індивідуальної та колективної уявності; простором одночасно як можливостей, так і проблем. Характер головних питань, пов'язаних із дослідженням міста, є дискусійним, тому дуже важливим є створення площадок для їх обговорення, однією з яких і стала дана Всеукраїнська науково-практична конференція.

Учасники конференції прийняли резолюцію, в якій зазначили, що необхідно схвалити і розширювати міждисциплінарні дослідження міста у різноманітних наукових ракурсах, що буде відображати різноманітність власне міста; в рамках наукової співпраці необхідно налагодити проведення сумісних конкретних соціологічних досліджень міста і міської проблематики; запропонувати міській владі налагодити співробітництво з науковцями, які займаються дослідженням міста з метою соціальної експертизи проєктів, що запроваджуються міською владою.

Демичева Алла Валеріївна - кандидат соціологічних наук, доцент
Дніпропетровський національний університет імені Олеса Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, д. 72

Demycheva Alla Valerijivna – PhD in sociology, associate professor
The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university
Address: 72, Gagarin Avenue, Dnipropetrovsk, 49010